

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Η΄. - ΤΕΥΧ. Α΄ ΚΑΙ Β΄.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ ΚΑΙ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Ὅσα εἶσι περὶ τοῦ ἐν δευτέρῳ ἀριθμοῦ
βουλεύματα ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ εἰκείων. (Πλάτ. Θεάγος).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1885

τον τοῦ ὄλου περιεκτικόν. Τὴν ὄλην δὲ ταύτην ἐπιστήμην χαρακτηρίζει ὡς τὸ κεφάλαιον τῶν γνώσεων καὶ εἰδήσεων, αἵτινες ποιοῦσιν ἡμῖν γνωστὰς τὰς πράξεις καὶ τύχας, τὴν πολιτικὴν, πνευματικὴν καὶ οἰκιακὴν κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, τὸν πολιτισμὸν, τὴν γλῶσσαν, τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἠθικὴν, θρησκείαν, ἔθνικὸν χαρακτήρα καὶ ἦθη οὕτως, ὥστε νὰ καθιστώμεθα, ἱκανοὶ ὅπως ἐννοῶμεν τὰ ἡμῖν περιελθόντα ἔργα των, καὶ νὰ ὠφελώμεθα ἀπ' αὐτῶν εἰσδύοντες εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ πνεῦμα αὐτῶν διὰ τῆς παραστάσεως τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τῆς συγκρίσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν μεταγενέστερον καὶ τὸν νῦν.

(ἀκολουθεῖ)

E. M.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΝ Τῆ ΔΥΤΙΚῆ ΕΥΡΩΠῆ

κατὰ τοὺς αἰῶνας ιε' καὶ ις'. (I)

Καὶ ὁ τὸ μικρότατον ἐγχειρίδιον νεωτέρως ἱστορίας ἀναγινώσκων μαθαίνει ὅτι οἱ Ἕλληνες ὀλίγον πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, μάλιστα δὲ μετ' αὐτὴν μετήνεγκον εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην τὴν σοφίαν των καὶ τὰ βιβλία των. Ἐὰν δὲ οὗτοι μόνοι δὲν ἐπήνεγκον τὴν ἀναγέννησιν, ἤρξαντο ὅμως τὴν λαμπρότητα αὐτῆς, εἰς δὲ τὰ ἤδη τιμώμενα λατινικὰ γράμματα προσέθηκον τὰ Ἑλληνικὰ, ὅπερ ὑπῆρξε τὸ πολυτιμότερον κειμήλιον τῶν ἀνανεωθεισῶν Μουσῶν. Μόνοι δὲ οἱ λόγιοι γινώσκουσι πάσας τὰς λεπτομερείας τῆς ἀφίξεως ταύτης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλ' εἰσέτι πλανῶνται ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐκ παραδρομῆς. Πρὸς ἄρσιν δὲ τῶν πλανῶν ἐξέδωκε τὰ νῦν ὁ κ. Αἰμί-

(1) Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des Grecs au quinsième et au seizième siècles, 2. τόμ. εἰς 4ον, ὑπὸ Μ. Ε. Δεγρὰνδ. Ernest Leroux, ἐκδότης 1885.

Σημ. μετ. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἐγράφη γαλλιστὶ ὑπὸ Ch. Gidel καὶ μετεφράσθη ὑπὸ Π. Ἰασημίδου ἐκ τοῦ 6'. φυλλαδίου τοῦ 8 τόμου τῆς revue du monde latin.

λιος Λεγράνδος δύο πλουσίους και μεγαλοπρεπείς τόμους, οίτινες θά πείσωσι τούς σοφούς νά μεταρρυθμίσωσι τὰς ἀποτόλμους κρίσεις των και νά διορθώσωσι τὰ πιστευόμενα σφάλματα. Εἶνε δὲ ἡ ἐργασία αὕτη σπουδαία και περίεργος. Ἐπεθύμουν δὲ κατὰ τὸν κ. Λεγράνδον ὀλίγον περισσότερον νά γνωρισθῶσιν οἱ διδάσκαλοι οὔτοι τῆς ἀναμορφουμένης δύσεως.

Κατὰ παράδοξον ἐπάνοδον τῶν πραγμάτων οἱ Ἕλληνες ἐν Ἐνετία, Μεδιολάνοις, Φλωρεντία και ἐνίοτε ἐν Παρισίοις ἦσαν ὅ,τι ἦσαν πάλαι ποτὲ ἐν Ῥώμῃ. Ἐκεῖ εἶδομεν αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας τούς Ῥωμαίους, τούς νικητάς των. Παρευθὺς δὲ κατέστησαν οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν, διότι τὸ ἐπίχαρι τοῦ πνεύματός των, τὸ εὐκαμπτον τοῦ χαρακτήρος αὐτῶν, οἱ φιλολογικοὶ θησαυροὶ οὓς εἶχον, εὐθὺς κατέκτησαν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀριστοκρατίαν. Δὲν θά ἐπιμείνω δὲ εἰς τούς ἀγῶνας οὓς ἠγωνίσθησαν παρ' αὐτῆ· ἦσαν οἱ φίλοι των, οἱ σύμβουλοι αὐτῶν, οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἰατροί, οἱ χλευασταὶ παντός ὅπερ μᾶλλον διεκρίνετο ἐν τῇ Ῥώμῃ. Καὶ ἐφύλαττον μὲν αἰεὶ ποτε τὴν ἠθικὴν ἀξιοπρέπειαν, ἣν ὄφειλε νά ἐμποιήσῃ αὐτοῖς ἡ διανοητικὴ αὐτῶν ὑπεροχὴ, ἀλλ' ἐνίοτε ἐπεδείκνυον πάντα τὰ ἐλαττώματα και πάσας τὰς ἀθλιότητάς των. Δεινοὶ δὲ κατὰ πάντα ὄντες, και τὰς λεπτοτάτας ὑπηρεσίας ἐξετέλουν και τὰς χαμερπεστάτας ῥαδιουργίας ὑπηρέτουν. Πανοῦργοι δὲ προπετεῖς ὄντες, παρῆχον πράγματα εἰς τούς Ῥωμαίους, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νά φθάσωσιν αὐτοὺς κατὰ τὰς γνώσεις και τὸ πνεῦμα και οἵτινες ἐξεδικοῦντο αὐτοὺς κακολογοῦντες. Οἱ ἡμέτεροι Ἕλληνες τοῦ ιε' και ις' αἰῶνος ἦσαν σχεδὸν οἱ αὐτοί, σχεδὸν αἰεὶ ποτε πτωχοί, ὥστε νά ἦνε ἄξιοι οἴκτου ἢ ἐπιτήδειοι νά φοβῶνται αὐτούς.

Εἰς τὸν Λεόντιον Πιλᾶτον, ὅστις ἐλέγετο μὲν Θεσσαλονικεὺς, πιθανῶς ὅμως ἦτο Ἕλληνας τῆς Καλαβρίας, προσήκει ἡ τιμὴ ὅτι πρῶτος ἐδίδαξε τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου ἐν Ἰταλία. Ἔσχε δὲ δύο μαθητάς ἐπιφανεῖς, τὸν Βοκκάκιον και τὸν Πετράρχην. Ἰδιότροπος δὲ ὢν και ἀσταθής, κατέλιπε τὴν Φλωρεντίαν και Ἐνετίαν τῷ 1364, ἵνα ἐπανέλθῃ ἐν Ἑλλάδι. Μόλις δὲ φθάσας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐμβαίνει πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν

Ἰταλίαν. Πλησιάζων δὲ ἐφρονεύθη ὑπὸ κεραυνοῦ ἐπὶ τοῦ πλοίου, ὅπερ ἔφερεν αὐτὸν, ἐν τῇ βάσει τοῦ ἱστοῦ, ὅπου ἦτο συνεσταλμένος ἐν καιρῷ τῆς θυέλλης. Οὕτω δὲ ὁ κεραυνὸς ἐκώλυσε δριστηκῶς τὸν Βοκκάκιον καὶ Πετράρχην νὰ μάθωσι τὰ ἑλληνικά. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ ἐραστὴς τῆς Δάφνης ἀπέθανε δακρυρροῶν ἐπὶ τοῦ Ὀμήρου, ὃν εἰσέτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναγνώσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἴνα δὲ μάθῃ τὴν γλῶσσαν ταύτην, ὤφειλε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν μετέβησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Γουαρίνος, ὁ Δὲ Βερώνης, ὁ Φίλελφος καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀουρίσπης (Gouarini, de Verone, Filelfe; J. Aurispa). Ἄλλ' ἡ παιδείσις αὕτη ἦτο δαπανηρὰ καὶ ἐπικίνδυνος, ἐχρειάζετο δὲ μόνον ἢ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα εὐκολόνῃ πολὺ τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς. Ὅτε δὲ ὁ Ἐμμανουὴλ Χρυσολωρᾶς ἔρχεται ἐν Ἐνετίᾳ, ἐντεταλμένος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐμμανουὴλ Παλαιολόγου νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων κατὰ τῶν πολεμίων τοῦ κράτους, εὐθὺς οἱ μὲν Ἰταλοὶ ἐπιχειροῦσι νὰ κρατήσωσιν αὐτὸν παρ' ἑαυτοῖς, σοφοὶ δὲ μανθάνουσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ δὲ κυβέρνησις τῆς Φλωρεντίας διὰ τοῦ ἀπὸ 28 μαρτίου 1396 ἐπισήμου γράμματος καλεῖ αὐτὸν νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Φλωρεντίᾳ ἐπὶ δέκα ἔτη, ἵνα διδάσκῃ τὴν νεολαίαν καὶ τιμήσῃ τοὺς ἤδη κοσμοῦντας τὴν πλουσίαν ταύτην καὶ ἔνδοξον πρωτεύουσον. Προςφέρει δὲ ἀμοιβὴν ἑκατὸν φλωρία κατ' ἔτος, ἀποτινόμενα καθ' ἑξαμηνίαν, ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ διδάξῃ ἑλληνικὴν γραμματικὴν καὶ φιλολογίαν. Ὄφειλεν ὅμως νὰ διδάξῃ τὰ μαθήματα ταῦτα δωρεὰν πάντα ἐπιθυμοῦντα νὰ μάθῃ. Δύναται δ' ἐν τούτοις νὰ δεχθῇ παρὰ τῶν μαθητῶν του ὅ,τι θελήσωσι νὰ δώσωσιν αὐτῷ ἄνευ βλάβης τοῦ μισθοῦ τοῦ διδομένου ὑπὸ τῆς πόλεως. « Ἐλθέ λοιπόν, » ἔλεγεν αὐτῷ ὁ Σαλουτᾶτος, ὁ συντάξας τὸ γράμμα, « ἐλθέ λοιπόν, ἄνερ δεινέ, ὅσον δύνασαι τάχιστα· θὰ εὖρης παρ' ἡμῖν δόξαν καὶ ὠφέλειαν. Μὴ λυπῆσαι καταλείπων τὴν πατρίδα σου, θὰ εὖρης αὐτὴν ἐν ἡμῖν... ». Ἐγραφε δὲ ταῦτα ὁ ὑπογράψας τὸ γράμμα τοῦτο ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἰακώβου Ἀγγιόλου (d'Angiolo), τοῦ Ροβέρτου Ρόσσου, τοῦ Νικολάου

Νικόλη, τοῦ Πάλλα Στρότσου, τοῦ Ἀντωνίου Κορβινέλλου, τοῦτ' ἔστιν ἐξ ὀνόματος τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Φλωρεντίας.

Ἄλλ' ὁ Χρυσολωρᾶς δὲν ἔμεινεν ἐν Φλωρεντίᾳ πλείονα τῶν τριῶν ἐτῶν, εἶτα δὲ μετέβη εἰς Μιλάνον, ὅπου καὶ ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικά, ἐγένετο καθηγητὴς ἐν Παβίᾳ, εἶδε δὲ τὸ Λονδῖνον καὶ τὴν Ῥώμην ὡς πρεσβευτὴς τοῦ αυτοκράτορος Μανουήλ· μάλιστα δὲ μετέβη εἰς Παρισίους τῷ 1408 καὶ προσήνεγκεν εἰς τὸ ἡγουμενεῖον τοῦ ἀγίου Διονυσίου ἐπ' ὀνόματι τοῦ αυτοκράτορος χειρόγραφον ἑλληνικόν, περιέχον τὰ ἔργα τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην. Τὸ δὲ χειρόγραφον τοῦτο πολὺν μὲν χρόνον ἀπετέλει μέρος τοῦ θησαυροῦ τοῦ περιφήμου μοναστηρίου, νῦν δὲ φυλάσσεται ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Λούβρου διὰ τὴν πλουσίαν αὐτοῦ δέσιν ἐξ ὅσπου ἐλέφαντος, κεκοσμημένου ὑπὸ λίθων πολυτίμων. Ἐζήσθη δὲ ὁ Χρυσολωρᾶς ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ῥώμης παρὰ τῷ πάπᾳ Ἰωάννῃ τῷ κγ', συνώδευσε δὲ τοὺς καρδινάλιους Ἀντώνιον καὶ Φραγκίσκον Ζαβαρέλλαν, πρέσβεις παρὰ τῷ αυτοκράτορι Σιγισμόνδῳ καὶ ἠκολούθησε τὸν πάπαν εἰς Κωνσταντίαν, ὅπου ἀπέθανε τὸ ἔαρ τοῦ 1415. Τὸ δὲ ἐπίγραμμα, τὸ ἐπιγεγραμμένον ἐπὶ τοῦ τύμβου του, τιμᾷ αὐτὸν διὰ τοῦ ἱππότου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (miles constantinopolitanus) καὶ ἀναπολεῖ τὴν εὐκλεῖαν αὐτοῦ καταγωγὴν, ἣτις συνέδεεν αὐτὸν πρὸς τὸ ἀρχαῖον γένος τῶν Ῥωμαίων τῶν μεταδάντων ἐκ τῆς Ῥώμης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ αυτοκράτορος Κωνσταντίνου, καλεῖ δὲ αὐτὸν σοφώτατον, ἐμφρονέστατον καὶ ἄριστον καὶ ἀποδίδει τὴν παρὰ πᾶσι τιμὴν, ἧς ἀπέλαυε καὶ ἣτις καθίστα αὐτὸν νὰ νομίζεται ὑπὸ σύμπαντος τοῦ κόσμου ἄξιός τοῦ τιμᾶσθαι ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, τοῦ πάπα.

Ὅτε οἱ Τούρκοι ἐγένοντο κύριοι τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς πατρίδος ἑαυτοῦ, ὁ Θεόδωρος Γαζής μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν, διότι ἤδη τῷ 1435 πιθανῶς ἦτο ἐκεῖ. Ὑπὸ δὲ τὸν Βικτωρίνον Φελτρίνον, ὅστις εἶχε σχολεῖον ἐν Μαντούῃ, ἔμαθε τὴν λατινικὴν εἰς τρία ἔτη, ἐπέτυχεν δὲ τοσοῦτον, ὥστε κατελέχθη ἐν τοῖς λατίνοις ῥήτορσι τοῖς μᾶλλον διακεκριμένοις. Ἐγένετο δὲ καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐν

Φερράρα, πρύτανις δὲ τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης διωρίσθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς Λιονέλου (Lionel), ὅτε ἀνασυνέστησεν αὐτό. Ὁ Γαζής ἠρμήνευσε πλείστους λόγους τοῦ Δημοσθένους καὶ ὁ Ποντικός Βιρούνιος διηγεῖται ὅτι ἐπ' αὐτοῦ οἱ σοφοὶ ἀπεκαλύπτοντο διερχόμενοι πρὸ τῆς οἰκίας, ἣν εἶχε κατοικήσῃ ὁ Γαζής ἐν Φερράρα ἀντικρὺ τῶν λουτρῶν τῆς ἀγ. Ἀγνῆς. Τῷ δὲ 1447 ὁ Κόσμος Μεδίκος ἐκάλεσε τὸν Γαζὴν νὰ ὑπάγῃ νὰ διδάξῃ ἐν Φλωρεντία. Ἄλλ' ὁ Γαζής ἠρνήθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην, ἐκ δὲ τῆς Φερράρας μετέβη εἰς τὴν Ῥώμην εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ Ε'. καὶ ἐγένετο οἰκεῖος τοῦ καρδινάλιου Βησσαρίωνος, ἴσα τιμῶντος τὴν τε χρηστότητα καὶ τὰς γνώσεις αὐτοῦ. Λέγεται δὲ ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ πρὸς φύλαξιν βαλάντιον μέγα ἀργύρου. Ἐρωτηθεὶς δὲ διὰ τί εἶχε τοσαύτην ἐμπιστοσύνην, ἀπεκρίθη· « ὁ Γαζής προτιμᾷ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ χρηματος. »

Κατὰ τὸν Παῦλον Κορτέσιον, τὸν ἀναφέροντα τὸ ἀνωτέρω ἀνέκδοτον, ὁ Γαζής κατὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ διαμονὴν του συνείθιζεν, ἵνα ἀποτρέπηται τῆς σπουδῆς, νὰ μεταβαίνει μετὰ μεσημβρίαν νὰ ἐκτείνει δίκτυα διὰ τὰ μικρὰ πτηνὰ εἰς τοὺς θάμνους τοῦ Ἡσκυλί-νου λόφου ἢ ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Ἀνίωνος. Ὅτε δέ τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐμέμφθη αὐτὸν ὅτι δὲν ἀφιερῶ τὸν χρόνον τοῦτον εἰς ἔργον ὠφέλιμον τῇ ἀνθρωπότητι, ὁ Γαζής ἀπεκρίθη ὅτι « οὐδὲν ἀντίκειται εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ σοφοῦ τοσοῦτον, ὅσον τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ παραδίδηται ἄνευ διακοπῆς εἰς τὴν μελέτην. »

(ἀκολουθεῖ)

Π. ΙΑΣΕΜΙΔΗΣ.